

چاره‌نووسی گوردستان له جوار چیوهی گه‌می هه‌لبژاردن له ویرا ئا

بورکان قادر

Buorkan@hotmail.com

گویه بۆ کۆتایی هینان به پڕۆسه‌ی داگیرکاری له عێراقدا، له سه‌ره‌تای سالی داهاوو هه‌لبژارنیکی گشتی ئه‌نجام ده‌درئ (به کوردستانیشه‌وه) کوردستان که له سه‌ره‌تای 1991 هه‌وه به ته‌واوی له عێراق دا‌پراوه و له پوی ئیداری و سیاسی و... به‌شیک داپراوی عێراق بووه. بێگومان تاكو ئیستاش توواناو ئیمکانی ئه‌وه پیک نه‌ها‌توووه بۆ سه‌ر له نوێ لکانده‌وه‌ی به عێراقه‌وه. ئه‌رگه‌رچی له ده‌ستور کاردان بۆ به جیگه‌یانندی ئه‌وه ئه‌رکه.

هه‌لبه‌ته جهنده ئه‌وه‌ی که دانیش‌توانه‌که‌ی له مافی هاو‌لاتی بوون به‌هره‌مند بوون و... ئه‌وه‌یان مه‌سه‌له‌یه‌کی تره، به‌لام به ته‌واوی له عێراق دا‌پرا بوو و ده‌وله‌تی عێراق ده‌سته‌لاتداری راسه‌وخۆ نه‌بوو له کوردستان. ئه‌گه‌رچی ده‌سته‌لاتداری کوردستان هه‌یج لاریه‌کیان نیه و به‌لکو ته‌واو پیکه‌وتوون له گه‌ل ده‌سته‌لاتداری کارتونی ئیمپۆ عێراقدا بۆ گه‌راندنه‌وه‌ی له‌سه‌ر له‌نوێ کوردستان بۆ ژێر ده‌سته‌لاتی سه‌رانی ئه‌وه حیزب و لایه‌نه فاشسته‌عه‌ره‌بی و ئیسلامیه تیرۆریسته‌یه‌ی که بپوایان به هه‌یج جۆریک له ئازادی و به‌خته‌وه‌ری کۆمه‌لگا نیه.

پارتی دیموکراتی کوردستان و یه‌کیتی نیشتمانی کوردستان که دوو حیزبی بریارده‌ری سه‌روی ئیراده و ماف و داخوازیه‌کانی خه‌لکی کوردستان. به سه‌ره‌په‌رشتی ئه‌مریکا، له‌گه‌ل حکومه‌تی کاتی ئیستای عێراقدا پیکه‌وتوون له سه‌ر ده‌ستوری فیدرالی بۆ حکومه‌تی کاتی عێراق. (هه‌لبه‌ته ئه‌م پیکه‌وتنه تاكو مانگی تشرینی دووه‌می سالی داها‌توووه، ئه‌گه‌ر هه‌لبژاردن ئه‌نجام بده‌ن، چونکه به‌دای ئه‌وه هه‌لبژاردنه نه‌ک ده‌ستور، به‌لکو خودی حکومه‌تی کاتیش کۆتایی دئ) جگه له‌وه‌ش، ناوه‌پۆک و شیوه و سه‌لاحیته‌کانی ئه‌وه ئیداره فیدرالیه‌یه وه‌پیرای ئه‌وه‌ی ئه‌وه خه‌ریکه ته‌مه‌نیشی ته‌واو ده‌بێ، که‌جی پوون و ئاشکرا نه‌بوو بۆ خه‌لکی. جگه له یه‌کیتی و پارتی که له هه‌موو بۆنه و گوتاریکیاندا بانگه‌شه‌ی عێراقیکی دیموکراتی فیدرالی فره حیزبی .. تاد ده‌که‌ن (دیاره هه‌موو ئه‌و بانگه‌شانه‌یان بۆ هه‌یج کامیکیان له ناوچه‌کانی ژێر ده‌سته‌لاتی خۆیان هه‌بوونی نه‌بووه و نیه) بۆیه ژۆر ئاسایه جگه له خۆیان، ژۆریه‌ی ئه‌وه هه‌یج لایه‌نانه‌ی که ئیمزای ئه‌وه پیکه‌وتنه کاتیان له گه‌لدا کردون، بۆ یه‌ک جاریش (جگه له کاتی سه‌ردانیان بۆ کوردستان) ناوی عێراقیان به‌و شیوه‌یه ناهینا که له‌وه‌ ده‌ستوره کاتیه‌دا ئیمزای له‌سه‌ر کراوه به‌و شیوه‌ی پارتی و یه‌کیتی که باس و بانگه‌شانه‌یان بۆ ده‌کرد و کوێی خه‌لکیان پێ که‌ر کرتوووه. له ته‌واوی ده‌زگا‌کانی پراگه‌یاندا به ئاشکرا ناسیۆنالیزمی عه‌ره‌بی ئه‌وه‌ی راده‌گه‌یه‌نتی که، عێراق به‌شیک دانه‌پراو جیانه‌کراوه‌ی جیهان و نیشتمانی عه‌ره‌به و گه‌لی عێراقیش به‌شیکه له ئومه‌ی عه‌ره‌بی.

هه‌روه‌ها ئیسلامیه‌کانیش به هه‌مان شیوه‌ی به‌رنامه و ناوه‌پۆکی پلاتفۆمی خۆیان بانگه‌شه و ته‌ئکیدیان له‌سه‌ر عێراقی داها‌توو ئه‌وه‌یه که ده‌بێ عێراقیکی عه‌ره‌بی ئیسلامی بێ و شه‌ریعه‌تی ئیسلامی سه‌ره‌تاو کۆتایی ته‌واوی ده‌ستور و بریاراته‌کانی بێ . بێگومان هه‌ردوو ئه‌وه دوو بهنده له‌وه‌ ده‌ستوره‌دا ئیشاره‌یان پێکراوه. بۆیه ئه‌وان له جوارچیوه‌ی ئه‌وه ده‌ستوره‌دا ناما‌عقولیکیان نه‌کردوه. به‌لکو جگه له ته‌ئکید کردنه‌وه‌ی سه‌ر به‌رنامه و پیکه‌وتنه‌کانیان بۆ شتیکی زیاتر بانگه‌شانه‌یان نه‌کردوه. به‌لام لێزه‌دا پرسیار ئه‌وه‌یه، ئایا عێراقیکی له‌وه‌ جۆره، به مانای عێراقیکی ناسیۆنالیستی عه‌ره‌بی و فاشیستی ئیسلامی نیه؟؟ ئایا له ئاوها عێراقیکیا ژیان دۆزه‌خیکی ته‌واو نیه بۆ دانیش‌توانه‌که‌ی؟ ئایا بنیادانی ئاوا ده‌وله‌تیک دووباره کردنه‌وه‌ی پڕتیمه سه‌رکو‌تگه‌ره‌کانی پێشوو نیه؟ ئایا سه‌ر له نوێ ده‌ست پیکردنه‌وه‌ی سته‌می نه‌ته‌وه‌ایه‌تی له‌سه‌ر کورد نیه؟ بێگومان عه‌لاوی و ئه‌ل یاوه‌ر و شه‌علان و کیه و کیه، جگه له کۆپی کراویکی ده‌سته‌لاتی به‌عس، شتیکی باشت‌ر نابن. هه‌روه‌ها جه‌عه‌ری و باقر چه‌کیم و به‌حرالعلوم و سیستانی و مقته‌دا و .. جگه له دروست کردن و کۆپی کردنی هه‌مان سیسته‌م و ده‌سته‌لاتی مه‌لا کۆنه‌په‌رست و تیرۆریسته‌کانی ئێران، شتیکی باشت‌ر نین و نابن. باسکردنی ئه‌م راستیانه نه مانای پوو‌خان و په‌شبینیه، وه نه به مانای شیوانده‌نی راستی روداو ئالوگۆپه‌کان و دروست کردنی بووختانه بۆیان.

باس کردنی ئه‌م راستیانه جگه له شیکردنه‌وه‌ی راستی‌ه‌کان و گه‌یانندی په‌یامی په‌شی ئه‌وه هه‌یزانه به خه‌لکی، شتیکی تر نیه. وه له دوا‌جاردا بانگه‌واز کردنی کۆمه‌لانی خه‌لکه بۆ ها‌تنه مه‌یدان و پویه‌پویه‌وه‌ی هه‌موو ئه‌وه مه‌ترسیانه‌یه که وه‌کو دیوه‌زمه‌یه‌ک وایه به‌سه‌ریانه‌وه .

خه‌لکی گوردستان چۆن پارێگه‌ریکی ئه‌وه گه‌مپه‌ پین؟

گومان نیه له‌وه‌ی که هه‌ردوو حیزبی ده‌سته‌لاتدار له کوردستان به‌شداري له هه‌لبژاردنه‌کانی عێراقدا ده‌که‌ن. به هۆی ئه‌وه‌ی که ئه‌وان (هه‌روه‌کو وتم ئه‌وان دوو زله‌پزی بریارده‌ری سه‌رووی ئیراده‌ی خه‌لکی کوردستان) یانی گه‌راندنه‌وه و لکانده‌وه‌ی کوردستان به عێراقه‌وه

ئەركىكى له دەستور دانراوينه. عىراقىكى فاشىستى عەربى و ئىسلامى. عىراقىك كه سەر له نوئى دەستپىكردهوى ستهمى نه ته واپه تى و هه لگىرسانى شه پى مىللى تىدا.

ئەگەر جى ماوهى سىانزه سالى رابردوو زور فرسه تى گرنگ جه له عىراق وه جه له سەر ئاستى سياسه تى نيوده و له تى بۆ مه سه لهى كورد و كيشه كهى په خسابوو كه دهكرا زور باش كه لكى لئوه ر بگىرايا و كۆتايى به ئىنرايه به و مه سه لهيه له كورستانى عىراقدا، به لام چونكه خه لكى كوردستان هيزو ئىرادهى خويان ته سلىمى پارتى و يه كىتى كرده بوو، وه به رزه وه ندىه كانى ئه و دوو حىزه ش پىجه وانه يه له گه ل چاره سەر بوونى كيشهى كورددا، بۆيه نهك هەر چاره سەريان نه كرد و ناشىكەن، به لكو جارىكى تر و له پلانىكى تريان له سه روى خه لكه وه، كوردستان پوو به پوو ي گه و ره ترين مه ترسى ده كه نه وه.

سه ربارى ئه وهى كاتىكى زور پويشتوو وه كه م ماوه، به لام له گه ل ئه وه شدا، گه ر بىتوو جه ماوه رى خه لك باشتر له جاران بىر بكه نه وه وه هيزو ئىرادهى خويان بۆ خويان بگىر نه وه و ئىتر پىگا نه دن يارى به چاره نووسيان بكرى. ئه وه بىگومان په وشه كه به جۆرىكى تر ده بى. هەر وه كوو چۆن بىنيمان به م دوايانه كه خه لك چۆن ده ركى ئه وه يان كرده كه ئىمكانى ئه وه هيه به هيزى يه گرتوى خويان دوو بپيار بدن. خوييشاندا نه كانى ئه م دووايانه ي جه ماوه رى به رفراوانى كوردستان، ده توانى سه ره تاي هه لگرتنى هه نگا وىكى بجووك بى له راستاي بزوتنه وه يه كى گه و ره دا.

به بۆجوونم ئىستا هوشيارى خه لكى كوردستان، زور جياوازي هيه له گه ل پيشوو دا و ئىتر خه رىكه ده ركى مه سه له كان ده كه ن. هەر بۆيه په وه ندى هه تنه مه يدانى خه لك هه ستى پىده كهى و له ئاستىكى باشدايه. خه لكى ئىتر به هه موو شتىك پازى نابن و چاك و خه راپ لىك جوو دا ده كه نه وه. ئىتر ئاوا به ئاسانى پىگا به سه رانى سه ركردايه تى ناسى و نالىزمى كورد ناده ن بۆ گه يشتن به مه رامه كانى خويان هه موو ئه و تراژىدا و كو پره وه رىانه ي پيشوو دوو باره بكه نه وه.

هوشيارى ئىمپۆى خه لكى كوردستان زورى جياوازه له گه ل سه رده مى شۆرشه كانى شىخ مه محمود و قازى مه مه د و مه لا مسته فا دا. ئىمپۆ خه لك كه ده ركىكى ترى هيه، ئىتر پىويسته و ده بى هەر له پيشدا، پيش به و گه مه سياسيه دۆراوه ي يه كىتى و پارتى بگرن و دواى هه موو ئه و ده سه كه وتانه ي كه به خه باتى خويان به ده ستيان هتئاوه، راده ستى حكومه تىكى فاشىستى ئىسلامى بكه نه وه له به غدا و پاشان بلين ئه مريكا ئه م جاره ش فىلى لىكردىن و بۆ به رزه وه ندىه كانى خوى فرىوى داين. ئه گه ر ينك و پىك ئاماده ي ئه وه يان هيه هه جارىكى تر جاره نووسى خه لكى كوردستان پوو به پوو ي هه مان مه ترسى بكه نه وه له پىگاي به شدارى كردن له هه لى بژاردنىكى ئاوا دۆراو دا. پىويسته خه لكى كوردستان به هيج شىوه يه ك به شدارى له و گه مه دۆراوه دا نه كه ن و پىگا جاره سەر كردنى يه گجاره كى كيشه كه يان بگر نه به ر. ئه وىش به پىگاي به رپا كردنى رىفراندۆمىكى سه رتاسه رى له كوردستاندا و له وىدا خه لكى ئازادانه دنگ بدن بۆ سه به خويى كوردستان و پىكه ئىنانى ده و له تىكى سه ربه خۆ. هه لى بژاردنى ئه م پىگايه و بوون به يارى كه رى ئه م گه مه يه، نه موازه فه يه به به جاره نووسى خه لكه وه، وه نه يارى شه تره نجه.

به پىجه وانه ئه وانه ي كه ساله هايه نان ده خۆن له سه ر ده رزه كيشانى ئه و كيشه يه و خه لكى به وه ده ترسىتن و فرىويان ده دن كه ده ست بردن بۆ جيا بوونه و به قه يه و نابى قسه شى له سه ر بكه ين چونكه كورد دژمنى زوره و شتى له و بابته. ئه وه ئه وانه ن قوما ر و يارى به جاره نووسى كورده وه ده كه ن گه ره كيانه مه سه له ي كورد هه روا بمىنىته وه و چاره سه ر نه كرى.

بۆيه باشترين و گونجاو ترين پىگا چاره ي خه لكى كوردستان ئه وه يه به شدارى له هه لى بژاردندا نه كه ن و هه ر جى زياتر خواسته كانيان بۆ سه ربه خۆى كوردستان يه گكرتوو بكه ن تاكو له دوو اجاردا بتوانن به و مافه په واپه ي خويان شاد بن.

خه باتى خه لكى كوردستان بۆ مافى جاره ي خۆنوسين، خه باتىكى راوايه و قابىل به پشتىوانىكى زور گه و ره ي جيهانیه. كه گومانم نيه له سه ر ئاستى جيهاندا ئه و پشتىوانىه ي لىده كرى و مه رجه كانى سه ركه وتنى مسۆگه ر ده كا.

08.11.2004